

Eindrapport monitoring dassenburcht “lonnekerberg” op de voormalige vlieg- basis Twente

Reinsdyr Advies
Morslaan 100
7576 CX Oldenzaal
06-53261553
reinsdyradvies@gmail.com

Opgesteld door: G.M. Gerrits,
met medewerking van P.S. Wijngaard

In opdracht van:

Area Development Twente (ADT)
Zuidkamp Z31
7524 PJ Enschede

ADT / AREA
DEVELOPMENT
TWARTE

6 mei 2016

1 . Inleiding

In de herfst van 2015 heeft ADT, in overleg met Reinsdyr Advies, besloten de monitoring van dassenburcht lonnekerberg te continueren. Van 26 februari t/m 31 oktober is de burcht gemonitord met behulp van een aantal wildcamera's. De bevindingen van deze eerste periode van monitoring zijn vastgelegd in een door Reinsdyr Advies opgesteld rapport (Gerrits 2015a). Het rapport is bijgevoegd in voorliggend rapport als bijlage 1.

Als gevolg van het uitlopen van de inrichtingswerkzaamheden van 130 hectare nieuwe EHS uitgevoerd door Tmmerhuis Groep, op de voormalige Vliegbasis Twente, was het noodzakelijk de monitoring te verlengen om de bewegingen van de dassen tijdens en na de werkzaamheden te kunnen blijven volgen. Overeengekomen is daarom om de monitoring voort te zetten t/m 30 april 2016.

In hetzelfde overleg is besloten de, als compensatieopgave in augustus aangelegde, kunstburcht (zie de Vries 2015, Gerrits 2015b), te monitoren met behulp van camera's en visuele inspecties in de periode van 1 oktober 2015 t/m 30 april 2016. In voorliggend rapport worden de bevindingen van beide monitoringsopgaven gerapporteerd.

2. Dassenburcht Ionnekerberg

Het tussenrapport van 15 november 2015, opgesteld vlak na het uitvoeren van de werkzaamheden, eindigde met de observatie dat de dassen zich in de twee weken na het begin van de werkzaamheden niet hebben laten zien. In de nacht van 31 oktober op 1 november waren er voor het eerst weer een aantal dassen te zien die de burcht verlieten. Hiermee leken de dassen weer terug op de burcht en de verstoring voorbij.

In de weken hierop volgend bleek echter, dat de dassen nauwelijks op de burcht aanwezig waren. Op 18 en 21 november zijn er opnames gemaakt door de camera's waarop 2 dassen te zien zijn, maar deze lijken slechts kortstondig op bezoek bij de burcht. Ook in december lieten de dassen zich maar enkele malen bij de burcht zien. Slechts in vier nachten is er een das kortstondig op de burcht geweest.

Figuur 1. Das op de burcht, 1 december 2015.

Gedurende december werd duidelijk dat de burcht niet meer bewoond werd door de dassen en dat ze alleen af en toe een bezoek aan de burcht brachten. Met dit inzicht heeft Reinsdyr

Advies de bewegingen van de das voorafgaand aan de werkzaamheden opnieuw bekeken. Hieruit bleek dat al vanaf halverwege september, na een kortstondige opleving van de activiteit, de dassen zich steeds minder lieten zien. Een duidelijke cesuur als gevolg van de werkzaamheden is dan ook niet aan te wijzen. Door andere, onbekende oorzaken is de burcht vanaf het begin van de herfst steeds minder bewoond geraakt. De verstoring als gevolg van de werkzaamheden zal hierbij niet hebben meegeholpen. Des te meer omdat in de loop van november en december water zich in een laagte in de tankgracht verzamelde en de burcht deels onder water heeft gezet.

In januari en februari bleef de situatie ongewijzigd en zijn de dassen een tweetal keer op camera vastgelegd terwijl ze een bezoek aan de burcht brachten. De burcht is duidelijk onderdeel gebleven van het territorium van de dassen, maar ze verblijven elders.

Op 25 februari bleek dat de drie camera's bij de hoofdburcht waren gestolen. Twee camera's met een plastic buitenkant waren van de boom en het begeleidende slot gesloopt, daarbij resten van de camera's achterlatend. Een derde camera die in een metalen veiligheidsbehuizing met slot aan de boom hing, was in zijn geheel verdwenen. In overleg met G. Waanders van ADT is besloten de monitoring met visuele inspecties te continueren. In de weken tussen 26 februari en 30 april is een hogere frequentie van visuele inspecties uitgevoerd om sporen van dassen rondom de burcht waar te nemen.

Op 18 maart is er door Timmerhuis Groep op aanwijzing van Eelerwoude een slenk gegraven van de laagte in de tankgracht naar de hoofdslenk. Het water dat zich had verzameld in de laagte kon daardoor wegstromen, waardoor de burcht niet langer onder water staat. Desondanks is er geen wijziging in de bewoning gekomen, want ook in de maanden maart en april zijn er geen sporen van bewoning aangetroffen. Wel zijn er, net als in de maanden ervoor, verschillende verse sporen aangetroffen die laten zien dat de dassen af en toe op de burcht komen.

3. Kunstburcht

De in het kader van de compensatie opgave aangelegde kunstburcht is van 1 oktober 2015 t/m 30 april 2016 gemonitord met wildcamera's en visuele inspecties. Na het schrijven van het tussenrapport 15 november 2015, zijn er vele opnames gemaakt van dieren die zich rondom de kunstburcht bevonden, zoals vossen, hazen, reeën, steen- of boommarters en konijnen.

figuur 1. Vos laat zich zien bij de kunstburcht

De dassen hebben zich echter niet laten zien bij de kunstburcht. Na het stelen van de camera's op de hoofdburcht is besloten de camera bij de kunstburcht preventief te verwijderen. In de weken tussen 26 februari en 30 april is ook bij de kunstburcht een hogere frequentie van visuele inspecties uitgevoerd om sporen van dassen rondom de kunstburcht waar te nemen. Ook in deze laatste periode hebben de dassen zich niet bij de kunstburcht laten zien.

4. Literatuur

- **Gerrits, G.M. (2015a).** *Tussenrapport monitoring dassenburcht “lonnekerberg” op de voormalige vliegbasis Twente.* Rapport Reinsdyr Advies 158.
- **Gerrits, G.M. (2015b).** *Ontwerp kunstburcht.* Memo Reinsdyr Advies 153.
- **Vries, E.W. de (2015).** *Dassenburcht op Vliegbasis Twente. Onderzoek naar mogelijke mitigatie en compensatie bij geplande ontwikkelingen.* Rapport Altenburg & Wymenga 2095.

Bijlage 1. Tussenrapport RA 158 15 november 2015.

Tussenrapport monitoring dassenburcht “lonnekerberg” op de voormalige vlieg- basis Twente

Reinsdyr Advies
Morslaan 100
7576 CX Oldenzaal
06-53261553
reinsdyradvies@gmail.com

Opgesteld door: G.M. Gerrits,
met medewerking van P.S. Wijngaard

In opdracht van:
Area Development Twente (ADT)
Zuidkamp Z31
7524 PJ Enschede

16 november 2015

Inleiding

Begin januari 2015 werd bekend dat er zich, een tot dan toe onbekende, dassenburcht bevond aan de rand van het terrein van de voormalige Vliegbasis Twente. De burcht bevindt zich in het deelgebied dat ontwikkeld wordt tot nieuwe natuur in het kader van de EHS. In de generieke ontheffing die door RVO voorafgaand aan de werkzaamheden aan Area Development Twente is verleend, is deze burcht niet in de besluiten meegenomen. ADT heeft daarom, direct na het ontdekken van de burcht, de voorgenomen werkzaamheden tot nader order stilgelegd.

In opdracht van ADT heeft ecologisch adviesbureau Altenburg & Wymenga (A&W) een onderzoek uitgevoerd naar mogelijke effecten van de geplande werkzaamheden, die de functionaliteit van de dassenburcht lonnekerberg negatief zouden kunnen beïnvloeden (de Vries 2015). Ook heeft A&W gekeken naar mogelijke mitigerende en compenserende maatregelen die deze effecten zouden kunnen minimaliseren.

Een van de uitkomsten van het onderzoek van A&W was de aanbeveling om de burcht voorafgaand, tijdens en na de werkzaamheden te monitoren om de eventuele effecten van de werkzaamheden op de dassen te kunnen volgen.

ADT heeft deze aanbeveling opgevolgd en aan Reinsdyr Advies de opdracht verleend om de burcht, van 26 februari tot aan de oplevering van de werkzaamheden op 31 oktober 2015, te monitoren.

Overeengekomen is dat de monitoring bestaat uit een combinatie van visuele inspecties van de burcht en de directe omgeving en het volgen van de dassen met behulp van zogenaamde wildcamera's, de eerste twee maanden aangevuld met zichtwaarnemingen, waarbij er bij de burcht gepost werd wachtend tot de dieren naar buiten kwamen. De wildcamera's zijn fotovallen die met behulp van onzichtbaar infrarood licht de bewegingen van de das kan volgen zonder dat deze daar zelf last van heeft. Met behulp van een bewegingssensor die aanspringt door een combinatie van beweging en warmte, maakt de camera foto's of kortdurende video's van de

dassen. Op deze manier kan een goed beeld worden gevormd van de gedragingen van de dassen op de burcht.

In oktober is, in overleg met Reinsdyr Advies, door ADT besloten de monitoringsopdracht te verlengen. De inrichtingswerkzaamheden van het EHS gebied zijn uitgelopen en voor een goede evaluatie van de effecten van de werkzaamheden is geconcludeerd dat de monitoring voortgezet moet worden na de oorspronkelijke einddatum van 31 oktober.

In de nieuwe opdracht zal de burcht op eenzelfde manier als in de oorspronkelijke opdracht gemonitord worden in de periode 1 november 2015 t/m 30 april 2016. Voorliggend rapport is daarmee een tussenrapport met een evaluatie van de stand van zaken, zonder eindconclusies.

Monitoring

Vóór de aanvang van de monitoringsopdracht is er, begin februari 2015, in opdracht van ADT, door Reinsdyr Advies een inventarisatie gemaakt van het functionele leefgebied van de dassenburcht “lonnekerberg” (Gerrits 2015a). Onderdeel van deze inventarisatie vormde het vaststellen van het minimum aantal bewoners van de burcht. Met dit doel hebben twee wildcamera’s van 7 tot en met 13 februari opnames gemaakt van de dassen. Uit deze kortdurende monitoring bleek dat er zich op dat moment ten minste 4 volwassen dassen op de burcht bevonden (zie figuur 1).

Figuur 1. 12 februari 2015, 4 dassen zijn tegelijkertijd te zien.

Op 26 februari is de eigenlijke monitoring begonnen. Wat al snel opviel is dat de dassen in de voorjaarsmaanden relatief vroeg naar buiten kwamen; een duidelijk teken dat ze niet gestresst zijn of verstoord worden. Echter, dit gedrag zette zich in de daaropvolgende maanden niet door. Op sommige burchten blijven dassen in de loop van het voorjaar vroeg naar buiten komen waardoor ze vanaf eind april boven de grond te zien zijn, als het nog licht is. Op de burcht lonnekerberg is dit niet het geval. Pas wanneer het volledig donker is komen de dieren naar buiten. Waarom dit op deze burcht zo is, is moeilijk te duiden. Verstoring lijkt hier geen duidelijke rol in te spelen

figuur 2. copulerende dassen op de burcht, 3 maart 2015.

Begin maart werd duidelijk dat er zich een mannetje en een vrouwtje op de burcht bevinden. Er zijn meerdere keren opnames gemaakt van copulerende dassen (zie figuur 2). Het is geen vanzelfsprekendheid dat er altijd een vruchtbaar mannetje en vrouwtje op een burcht zit, mede door het hoge aantal verkeersslachtoffers. Voor de continuïteit is het goed om te zien dat er een nieuwe generatie aankomt.

Half maart begon het op te vallen dat er minder dassen op de camera te zien waren. Eerst was er het idee dat een aantal dassen in een andere hoek van de burcht verbleven en zich niet bij de andere dassen voegden. Dit kan er soms op duiden dat er jongen in de burcht zijn. De moeder kan zich dan agressief naar de andere bewoners gedragen en deze naar een andere hoek van de burcht jagen. De sociale taferelen, waarbij 4 dassen bij elkaar zaten te krabben en te vlooien zijn na de eerste monitoring begin februari niet meer geregistreerd.

In de loop van april werd geconcludeerd dat het waarschijnlijker was dat er minder dieren op de burcht aanwezig waren, dan dat deze naar een andere hoek van de burcht waren gedreven. Het is mogelijk dat een aantal van de vier dieren die zich in februari hebben laten zien, jongen uit 2014 waren en de burcht in het voorjaar hebben verlaten.

22 maart heeft de eerste van een drietal zichtwaarnemingen plaatsgevonden. Er is 1 das waargenomen die direct van de burcht wegliep. In deze periode is ook veel graafwerk te zien geweest. Regelmatig zijn er nieuwe lagen aarde op de stortbulten bijgekomen. Woensdag 15 april is er opnieuw bij de burcht gepost en heeft zich wederom 1 das laten zien. Ook deze liep snel over een wissel weg van de burcht.

Normaal gesproken kunnen er vanaf ongeveer half april jongen worden waargenomen, die, 8 weken na de geboorte, voor het eerst boven de grond komen. De camera's en het posten (13 mei wederom 1 das) leverden echter week na week geen jongen op. Begin juni is er dan ook geconcludeerd dat er dit jaar geen jongen op de burcht zijn geboren, of in ieder geval niet boven de grond zijn gekomen.

Er zijn verschillende verklaringen te bedenken waarom er geen jongen zijn geweest dit jaar, maar zekerheid is hierover niet te geven. Het kan zijn dat de moeder dood is gegaan tijdens de zwangerschap of dat zij is omgekomen in de periode dat de jongen zich nog onder de grond bevinden. Het kan ook dat de jongen die geboren zijn, niet lang genoeg hebben geleefd om boven de grond te komen. Een derde mogelijkheid is dat de moeder de jongen in een andere burcht in het territorium heeft grootgebracht. Achteraf is dit echter hoogst onwaarschijnlijk omdat ze dan in de loop van de zomer en de herfst terug hadden moeten keren op de burcht.

De dassen laten op de filmpjes bijna het hele spectrum van normaal dassengedrag zien, ze graven, slepen met nestmateriaal, paren, krabben, etc. Er is echter een opvallende afwezigheid van gedrag. Er is namelijk nauwelijks sociaal gedrag waar te nemen. De dassen blijven maar heel kort op en in de buurt van de burcht. Waarom dit zo is, is moeilijk te duiden. Er zijn op de beelden in ieder geval geen bronnen van verstoring waar te nemen die de dassen schuw maakt.

In de zomermaanden, vanaf half juni was het erg rustig op de burcht. Bij de controle van de filmpjes en fotos gingen er dagen en

zelfs weken voorbij zonder dassen in beeld. Het vermoeden is dat de dassen ergens anders verbleven, hoogstwaarschijnlijk in een tijdelijk gegraven bijburcht. Op zich is dit een veelvoorkomend verschijnsel bij dassen en keren zij in het najaar weer op de hoofdburcht terug.

In augustus was het stil op de burcht, totdat zich op 19 en 20 augustus ineens een das zich liet zien die duidelijk schrok van de wildcamera (zie figuur 3). Ook had de das een afwijkend en ons onbekend uiterlijk, namelijk een hele smalle kop met een relatief grote neus. Het gaat hier om een das die zich niet eerder, of anders sinds lange tijd niet op de burcht heeft laten zien. Het zou kunnen dat het een van de jongen is die sinds februari niet meer op de burcht is geweest, maar het kan ook goed om een nieuw dier gaan.

figuur 3. Nieuwe das schrikt van camera, 20 augustus 2015

Eind augustus is deze zelfde das uitgebreid gravend op camera vastgelegd. Urenlang kwam hij elke paar minuten met een nieuwe lading zand boven die hij vakkundig naar achteren schoof (zie figuur 4).

figuur 4. Nieuwe das, druk aan het graven, 26 augustus 2015.

Begin september voegde zich een andere das, vermoedelijk het vrouwtje, zich bij de nieuwe das en zaten er weer twee dassen op de burcht. In de daaropvolgende weken is veel activiteit te zien op de beelden met veel gesleep van nestmateriaal en gegrAAF. Deze activiteiten passen goed bij deze periode van het jaar, waarin dassen zich voorbereiden op de komende winter.

Gedurende september werd duidelijk dat een van de dassen die zich voor de zomer het meest liet zien, het dominante mannetje, nu niet meer op de burcht was. Dit mannetje heeft een heel herkenbaar litteken op zijn rug en was daardoor altijd makkelijk te herkennen. Sinds begin juni is hij niet meer gezien op de burcht.

Op 19 oktober zijn de werkzaamheden in het kader van de inrichting van de EHS in de omgeving van de burcht, gestart. Omdat er dicht bij de burcht werd gewerkt, is er extra goed gelet op het effect van die werkzaamheden op de dassen. Gedurende twaalf nachten hebben de camera's geen activiteit van de dassen geregistreerd en zijn er geen verse sporen op of rond de burcht gevonden. De dassen zijn dus duidelijk geschrokken van de werkzaamheden en relatief lang niet te zien geweest.

In de nacht van 31 oktober op 1 november zijn er weer dassen in beeld verschenen. Zoals het zich laat aanzien zijn er twee of drie dassen achter elkaar hetzelfde gat uitgekomen. De dassen hebben de burcht dus niet verlaten als gevolg van de werkzaamheden.

Kunstburcht

Op 7 augustus 2015 is er in het kader van het mitigatie- en compensatieplan voor de das, een kunstburcht aangelegd in de nabijheid van de burcht "lonnekerberg" (Gerrits 2015b). Een van de functies van de kunstburcht is om de dassen een alternatief te bieden tijdens de werkzaamheden bij de hoofdburcht in oktober.

Figuur 5. Ree op de kunstburcht, 13 oktober 2013.

Naast visuele inspecties vanaf de aanleg in augustus, wordt de kunstburcht sinds 1 oktober met wildcamera's gemonitord om te kijken of de dassen de kunstburcht gebruiken om in te verblijven. Tot op heden zijn er geen sporen van dassen op de burcht te zien geweest en zijn er geen opnames van dassen gemaakt. Andere dieren, waaronder reeën, hazen en een steen- of boomarter hebben zich wel bij de burcht laten zien.

Literatuur

• Gerrits, G.M. (2015a). *Inventarisatie van de functionele leefomgeving van dassenburcht "lonnekerberg"*. Rapport Reinsdyr Advies 151.

Gerrits, G.M. (2015b). *Ontwerp kunstburcht*. Memo Reinsdyr Advies 153.

• Vries, E.W. de (2015). *Dassenburcht op Vliegbasis Twente. Onderzoek naar mogelijke mitigatie en compensatie bij geplande ontwikkelingen*. Rapport Altenburg & Wymenga 2095.